

УДК 37.018.1(477-65-21)"18"

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-219-224

РОЄНКО Світлана Олександрівна –кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла ТичиниORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-6458>e-mail: s.o.roienko@udpu.edu.ua

ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті розкрито тенденції функціонування приватних навчальних закладів в Україні в кінці ХІХ століття.

Виявлено, що у період 80–90-х років активно починає розвиватися громадська ініціатива (земства, різні товариства) щодо відкриття приватних закладів (початкові, технічні, ремісничі, учительські школи). У цей час поширення набули приватні училища, які переважно мали на меті готувати учнів до вступу в різні навчальні заклади (чоловічі й жіночі гімназії, жіночі інститути, кадетські корпуси та ін.), то якихось уніфікованих програм у цих навчальних закладах не було. Учні готували за програмами тих навчальних закладів, в які вони збиралися вступити.

У цей період почали відкриватися приватні заклади для навчання та виховання євреїв. Єврейські приватні заклади відкривалися з метою надання дітям необхідних знань в єврейському законі, а також щоб полегшити їм перехід в загальні училища.

З'ясовано, що майже у всіх приватних закладах навчання проводилося задовільно, більшість учнів витримували вступні іспити в обрані вищі навчальні заклади. Високо оцінювалося і моральне виховання у цих закладах. Вважалося, що цьому сприяла невелика кількість учнів, що, з одного боку, давало змогу вихователю спостерігати за кожним учнем, а з другого, кожен член колективу прагнув підтримати добру репутацію своїх училищ. Понад те, до училищ вступали діти із сімей, де батьки в домашніх умовах стежили за моральністю і їх поведінкою.

Встановлено, що в розвитку приватних навчальних закладів України наприкінці ХІХ століття спостерігається тенденція підтримки приватної освіти з одночасним посиленням контролю за її діяльністю з боку держави за допомогою законодавства та контролюючих органів. Зокрема держава пішла на певні поступки щодо надання приватним закладам статусу державних. Урядова підтримка приватних закладів знайшла вияв через надання матеріальної допомоги крацям з них. Учні приватних закладів отримали певні пільги щодо відбування військової повинності, вступу до університету, вчителі – право на нагороди тощо. Водночас держава тримала під жорстким контролем шкільну приватну освіту через прийняття різних нормативних документів, що регулювали функціонування приватних закладів освіти.

Ключові слова: приватні навчальні заклади, приватні єврейські навчальні заклади.

ROIENKO Svitlana Oleksandrivna –PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Social Pedagogy and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-6458>
e-mail: s.o.roienko@udpu.edu.ua

FUNCTIONING TRENDS OF PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE AT THE END OF THE 19TH CENTURY

The article reveals the trends in the functioning of private educational institutions in Ukraine at the end of the 19th century.

It was revealed that in the period of the 80-90 s, a public initiative (zemstva, various associations) to open private institutions (primary, technical, craft, teachers' schools) began to develop actively. At that time, private schools became widespread, which mainly aimed to prepare students for admission to various educational institutions (male and female gymnasiums, women's institutes, cadet corps, etc.), so there were no unified programs in these educational institutions. Pupils were trained according to the programs of the educational institutions in which they were going to enter.

During this period, private institutions for the education and upbringing of Jews began to be opened. Jewish private institutions were opened with the aim of providing children with the necessary knowledge of Jewish law, as well as to facilitate their transition to general schools.

It was found that in almost all private institutions, education was carried out satisfactorily, most students passed the entrance exams to selected higher educational institutions. Moral education in these institutions was also highly valued. It was believed that this was facilitated by the small number of students, which, on the one hand, enabled the teacher to observe each student, and on the other, each member of the team sought to support the good reputation of their schools. In addition, children from families where parents monitored their morals and behavior at home entered schools.

It was established that in the development of private educational institutions of Ukraine at the end of the 19th century, there was a tendency to support private education with the simultaneous strengthening of control over its activities by the state

with the help of legislation and regulatory bodies. In particular, the state made certain concessions regarding the granting of state status to private institutions. Government support for private institutions was manifested through the provision of material assistance to the best of them. Students of private institutions received certain benefits regarding military service, admission to university, teachers – the right to awards, etc. At the same time, the state kept private school education under strict control through the adoption of various regulatory documents regulating the functioning of private educational institutions.

Key words: private educational institutions, private Jewish educational institutions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Зміна соціально-економічних і політичних умов у нашій державі спричинила появу напівдержавних і приватних навчальних закладів, які нині перебувають на етапі активних пошуків шляхів вирішення завдань, які висувають перед ними учні, їхні батьки, суспільство загалом. З огляду на це актуалізується звернення до досвіду минулого, зокрема періоду кінця XIX століття, коли приватні навчальні заклади були досить поширеними. Накопичений досвід взаємодії приватної та державної ланок освіти може стати в нагоді на етапі відродження та розвитку приватної освіти в Україні в умовах пошуку нових смислових орієнтирів та одночасного збереження надбань культуротворчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному контексті різні аспекти приватного шкільництва розкрито у наукових дослідженнях Ю. Агапова, О. Акімкіна, О. Друганової, Н. Коляди, Н. Сейко, С. Роєнко, Л. Русакової, Н. Побірченко, О. Філоненко та ін. Автори наукових розвідок здійснили спробу прослідкувати історію розвитку приватної освіти на території сучасної України, окреслили мережу навчальних закладів та обґрунтували причини поширення різних типів шкіл, висвітлили особливості розвитку приватної освіти в окремих регіонах України у другій половині XIX – на початку XX століття. Водночас різні аспекти генези приватної освіти України потребують подальшого вивчення.

Мета статті – розкрити тенденції функціонування приватних навчальних закладів в Україні в кінці XIX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 1880 р. приватна освіта вступила у період за якого майже не зазнавала якихось особливих втручань, вона ніби продовжувала жити своїм відокремленим життям, намагаючись зберігати набуті позитивні умови для свого функціонування. Однак таке враження було позірним. Спробуємо в цьому параграфі висвітлити ті тенденції розвитку приватної освіти, які були притаманні для цього періоду її розвитку.

По-перше, впадає в вічі те, що приватні навчальні заклади багато зусиль продовжували спрямовувати на те, аби домогтися тих самих прав, якими володіли державні заклади. Це було викликано тим, що учні державних навчальних закладів мали переваги при вступі в університет (вступали без екзаменів), мали скорочений термін перебування на військовій службі, мали

полегшені умови складання випускних екзаменів. Водночас навіть викладачі приватних закладів не мали тих пільг (при виході на пенсію, право державної служби, нагороди, пенсія, педагогічний стаж), якими користувалися вчителі державних шкіл. А тому на роботу у приватних навчальних закладах часто дивилися як на можливість додаткового заробітку. Це, звичайно, впливало на якість контингенту учнів, на склад педагогічного персоналу, а отже, і на якість навчально-виховного процесу. Тому деякі приватні навчальні заклади навіть намагалися домогтися статусу і права державних.

Заради справедливості треба сказати, що держава і сама не дуже була зацікавлена у тому, щоб приватні навчальні заклади реорганізовувалися в державні. Адже такі зміни потребували державних коштів, яких було завжди недостатньо. Уряд схилився більше до того, аби надавати певні пільги приватним навчальним закладам, які б деякою мірою урівнювали їх у правах. Так, директори, засновники приватних навчальних закладів, попечителі навчальних округів час від часу порушували питання про рівні права вихованців приватних навчальних закладів з державними, скажімо, стосовно пільг щодо військової повинності. Певні поступки у цьому питанні 1875 р. були зроблені, але вони не задовольняли учнів приватних навчальних закладів та їхніх батьків [4, с. 126].

12 лютого 1883 р. відбулося засідання Департаменту Державних законів Державної ради, з приводу означеного питання. Розгорілася широка дискусія, в результаті якої було прийняте відповідне рішення і подане на підпис царю.

Уряд і далі продовжував хоч повільно, але вряди-годи під тиском обставин і громадськості йти на поступки для зрівняння в правах державних і приватних закладів.

Так, зокрема, держава урівноважуючи деякою мірою пільги учнів та вчителів приватних і державних навчальних закладів, дуже добре застосовувала метод «батога і пряника», аби не втратити, а, можливо, навіть посилити контроль за діяльністю приватних навчальних закладів.

Держава тримала під особливим контролем відкриття і закриття приватних закладів. В зв'язку з тим, що частина приватних училищ з різних причин (об'єктивних і суб'єктивних) самовільно закривалися, попечитель Київського навчального округу видав у 1887 р. циркуляр «Про заборону приватним особам закривати утримувані ними училища без відома

навчального начальства». Цим циркуляром попечитель попереджав «власників і власниць приватних училищ», що закривати свої заклади вони можуть лише з відома інспектора народних училищ, а порушники назавжди втратять право знову відкривати їх [5, с. 128].

У період 80–90-х років активно починає розвиватися громадська ініціатива (земства, різні товариства) щодо відкриття приватних закладів (початкові, технічні, ремісничі, учительські школи). Як це водиться, на місцях ця ініціатива сприймалася по-різному: хтось це робив самовільно, хтось, маючи дозвіл, декому забороняли. Тому в суспільстві постало питання: чи можна спеціальні навчальні заклади – учительські школи, ремісничі училища та ін. – довіряти різним товариствам, а не окремим особам.

З метою привернення більшої уваги попечителів до приватних навчальних закладів, в першу чергу, з метою контролю інспекторів народних училищ за роботою приватних навчальних закладів, міністр народної освіти поставив перед попечителями завдання щорічно звітувати про стан приватної освіти.

Відразу після появи цього документа у звітах по навчальних округах почала з'являтися інформація про приватні навчальні заклади з аналізом їх діяльності. Так, зокрема у звіті Київського навчального округу зазначалося: всіх приватних училищ в окрузі на початок 1890 р. було 66; упродовж цього року відкрито було 5 і закрито 3; отже, на 1 січня 1891 р. всіх училищ було 68; крім того, у 1890 р. існувало ремісниче відділення при одній із шкіл III розряду, в місті Києві. Із 68 училищ було: I розряду – 4, всі жіночі, II розряду – 13, з них 1 – чоловіче, 9 жіночих і 37 обох статей; по губерніях ці училища розташовувалися: у Київській – 29, з яких 4 – I розряду (жіночі), 4 – II розряду (1 чоловіче і 3 жіночі) і 21 – III розряду (2 чоловічих, 3 жіночих і 16 обох статей); у Подільській – 6, з яких 4 – II розряду (2 жіночих і 2 обох статей) і 2 – III розряду (обидва обох статей); у Волинській – 5, з яких 1 – II розряду (жіноче) і 4 – III розряду (2 жіночих і 2 обох статей); у Чернігівській – 14, з яких 1 – II розряду (обох статей) і 13 – III розряду (1 чоловіче, 3 жіночих і 9 обох статей) і в Полтавській також 14, з яких: 3 – II розряду (жіночих) і 2 – III розряду (2 чоловічих, 1 жіноче і 8 обох статей). При 22 приватних училищах існували пансіони, а саме: при 3 жіночих закладах I розряду, при 7 жіночих і 2 обох статей II розряду і при 2 чоловічих, 3 жіночих і 5 обох статей III розряду.

Кількість учнів у приватних школах постійно збільшувалася. Так, у 1890 р. «всіх учнів у приватних училищах було 687 хлопчиків і 1203 дівчинки, а всього 1890», а в 1891 р. – вже 2162 [5, с. 132].

Оскільки приватні училища переважно мали на меті готувати учнів до вступу в різні навчальні заклади (чоловічі й жіночі гімназії, жіночі інститути, кадетські корпуси та ін.), то якихось уніфікованих програм у цих навчальних закладах не було. Учні готували за програмами тих навчальних закладів, в які вони збиралися вступити.

Однак, як свідчать джерела, майже у всіх приватних закладах навчання проводилося задовільно, більшість учнів витримували вступні іспити в обрані вищі навчальні заклади. Високо оцінювалося і моральне виховання у цих закладах. Вважалося, що цьому сприяла невелика кількість учнів, що, з одного боку, давало змогу вихователю спостерігати за кожним учнем, а з другого, кожен член колективу прагнув підтримати добру репутацію своїх училищ. Понад те, до училищ вступали діти із сімей, де батьки в домашніх умовах стежили за моральністю і їх поведінкою. Оскільки, як зазначалося, у цей час почала набувати розвитку звітність, то інспектори народних училищ Південно-Західного краю і директори губерній Чернігівської і Полтавської, також попечитель схвально відгукувалися про навчально-виховну роботу багатьох приватних училищ, окремо називаючи Клевські жіночі ремісничі класи III-го розряду (п. Кулицької); 4 училища для дітей обох статей у Києві; 2 жіночих училища I-го розряду в Черкасах і в Смілі, в Умані жіноче училище 3-го розряду; у Волинській губернії в Луцьку – жіноче училище II-го розряду та багато інших, що були розташовані не лише в містах, а навіть на хуторах [5, с. 132].

Як засвідчив звіт Київського навчального округу за 1890 р., в системі приватної освіти з'явилися такі нові типи приватних навчальних закладів, як ремісничі та комерційні училища. Наприклад, у 1890 р. в Києві існувало лише 1 ремісниче училище пані Гогоцької, а в 1893 р. їх стало вже 4. Прикметною є ознака, що такі училища відкривалися не лише у великих містах, а й в невеликих повітових. Так, у містечку Смілі (нині Черкаська область) графи Бобринські відкрили ремісничо-технічне училище, яке являло собою добре організовану професійну школу. Як приклад досконало організованого професійного навчання можна назвати і ремісниче училище п. Гогоцької.

У 1893 р. попечитель Одеського навчального округу звернувся до Міністерства народної освіти з проханням дозволити відкрити друге комерційне училище на приватні кошти. При цьому попечитель заявив, що власник приватного шестикласного чоловічого училища Г. Файг згоден реорганізувати своє училище в комерційне за тієї умови, якщо вчителям і учням будуть надані права як і в урядових навчальних закладах [5, с. 133].

Уряд, Міністерство народної освіти, звичайно, не могли не реагувати на вимоги часу.

Ще в 1869 р. було дозволено відкривати приватні технічні і ремісничі училища, курс навчання яких відповідав повітовим або початковим училищам.

Згодом, урядом було дозволено відкривати комерційні училища. Як і інші приватні навчальні заклади, комерційні прагнули отримати права державних. Міністерство народної освіти на це йшло не дуже охоче, про що свідчить циркуляр Київського навчального округу, в якому наголошувалося, що промислові училища, утримувані земствами, чи приватними особами можуть сподіватися лише на деякі привілеї [6, с. 95].

Не зважаючи на брак привілеїв, популярність цих навчальних закладів зростала. Так, на кінець XIX ст. в країні було вже 115 комерційних училищ, тільки в Києві за три роки їх кількість зросла утричі. Такий сплеск можна пояснити двома тенденціями: перша, затребуваність спеціалістів на ринку праці, а друга, впровадження в навчально-виховний процес нових, прогресивних форм і методів навчання та виховання.

Особливу турботу попечителя Київського навчального округу становили, так звані, приватні «таємні школи», які проводили навчання польською мовою. Це, можна сказати, був виклик на заходи уряду з насадження російської мови в Подільській, Волинській, Київській губерніях Київського навчального округу. Це явище набрало такого масового характеру, що при Міністерстві народної освіти була створена особлива комісія із представників Міністерства народної освіти, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції [3, арк. 25–26].

У цей період набула поширення така форма підтримки приватної освіти, як матеріальна допомога. Міністерство освіти в своїх офіційних документах не раз висловлювало думку, що не всі приватні навчальні заклади мають достатньо коштів, а рівень навчально-виховної роботи забезпечують високий. Щоб підтримати і зберегти кращі надбання в приватній освіті, «уряд допомагав досягати належного рівня не лише перевірками, інспекторськими оглядами, а й коштами тим, хто цього потребував» [2, с. 154].

Приватна шкільна освіта набувала все більшого поширення. На кінець 1890 р. число приватних навчальних закладів виросло до 69 (в Київському навчальному окрузі). Найбільше було закладів III розряду (4 чоловічих, 9 жіночих та 38 для дітей обох статей), I розряду були представлені 6 жіночими. Разом з тим, після прийняття останнього статуту приватних навчальних закладів 1868 р. минуло майже 30 років. Життя не стояло на місці: воно вимагало нового змісту, форм, методів діяльності приватних навчальних закладів. Уряд намагався реагувати на виклики часу: було прийнято ряд

документів, циркулярів, розпоряджень, які певним чином змінювали законодавчу базу.

З метою упорядкування законів уряду та навчального відомства відносно прав та обов'язків осіб, які працюють у галузі приватної освіти, та полегшення їхньої діяльності у 1893 р. було видруковано Зібрання законів, куди ввійшли постанови, видані з 1828 до 1879 р. Чимало цих постанов втратили свою актуальність, а інколи навіть суперечили новим документам, що часто ставало причиною порушень на місцях, вносило неясність у діяльність приватних закладів, а також у роботу чиновників різних рангів та місцевого керівництва. Тому час від часу видавалися циркулярні розпорядження щодо питань, які потребували уточнення [8, арк. 1–2].

Оскільки освіта загалом, а приватна зокрема, перебувала на стадії зародження, розв'язання потребували питання, які через негнучну бюрократичну систему ставали проблемами, які можна було розв'язати лише на найвищому рівні: чи мають право домашні вчительки утримувати чоловічі приватні навчальні заклади I і II розряду; кому може бути надане право утримувати приватні реальні училища; чи можуть школи малювання і живопису належати до розряду приватних навчальних закладів та ін.

Наприклад, стосовно відкриття приватних реальних училищ циркуляром від 17 грудня 1897 р. давалось пояснення, що такий заклад має право відкривати тільки особа, яка «має посвідчення про закінчення курсу в одному з вищих навчальних закладів» [1, с. 31].

Що стосується шкіл малювання і живопису, то дозвіл на їх відкриття могло дати Міністерство внутрішніх справ.

Попри всі закони, пояснення та уточнення, приватні навчальні заклади дозволяли собі багато відступів та нововведень, удосконалюючи навчально-виховний та управлінський процес. Державні ж органи намагалися пильнувати за цим і регулювати цей процес законодавчо. Попечителя Київського навчального округу турбувало, що велика кількість власників приватних навчальних закладів порушують встановлений порядок прийняття на викладацьку роботу вчителів (ст. 3725) [8]. Тому побачило світ спеціальне роз'яснення «Про порядок призначення викладачів в приватні навчальні заклади» (1900), в якому говорилося, що викладати у приватних навчальних закладах може лише той, хто має здібності і знання, потрібні для тієї науки, якої має намір навчати. При цьому наголошувалося, що навчати вчитель може тільки того предмета, про який має посвідчення. Далі вказувалося, що у вищих трьох класах, а також у приватних училищах другого розряду можуть викладати особи з посвідченням домашнього вчителя чи вчительки. У приватних училищах третього розряду можуть навчати

особи, які мають посвідчення на звання початкового вчителя чи вчительки.

Крім того, в порядку контролю попечитель затребував списки викладачів, їх учительські свідоцтва з вказівкою, який предмет і в якому класі кожний викладає [8].

З метою урегулювання діяльності закладів освіти, де навчалися діти з єврейських родин, 13 листопада 1844 р. було затверджене «Положення про єврейські приватні заклади і домашніх учителів» [6, с. 291]. Цим законом дозволялося паралельно із відкриттям державних закладів для освіти євреїв відкривати й приватні заклади для навчання та виховання. Єврейські приватні заклади відкривалися з метою «надання дітям необхідних знань в єврейському законі», а також щоб «полегшити їм перехід в загальні училища» [6, с. 291]. Заклади освіти повинні були працювати за посібниками, що були схвалені міністерством народної освіти, та підлягали нагляду загального навчального керівництва [6, с. 291]. Засновники та наглядачі від єврейських училищ 1 розряду особливу увагу повинні були приділяти навчальній та виховній складовій. Для того, щоб викладати в приватному училищі, учителі повинні були подати відповідні свідоцтва, що засвідчували рівень їх знань та вміння провадити викладацьку діяльність.

Положенням деталізувалися вимоги щодо відкриття єврейського початкового та другорядного приватного училища.

Спільне навчання дівчаток та хлопчиків у єврейських приватних закладах заборонялося, оскільки це не схвалювалося звичаями віри [5, с. 409].

Окрім вище зазначених документів діяльність єврейських приватних закладів унормовувалася циркулярами, розпорядженнями у яких містилися роз'яснення щодо процедури складання іспитів особами жіночої статі єврейського походження на право займатися приватним навчанням своїх одновірців, щодо відкриття приватних єврейських училищ 3-го розряду для осіб обох статей, порядку заміщення учительських посад, про призначення вчителів єврейських предметів в приватних єврейських училищах, про приїзд в столичні міста учителів-євреїв тощо [6, 306–307]. Зростання освічених жінок серед єврейського населення та їх прагнення сприяти поширенню освіти зумовило затвердження права відкривати жіночі єврейські училища лише особам жіночої статі (1885) [6, с. 301].

Діяльність єврейських приватних училищ перебувала під контролем директорів та інспекторів народних училищ. Проте не зважаючи на постійний нагляд все ж таки утримувачі єврейських приватних училищ вдавалися до певних порушень: не дотримувалися навчальних планів, що були заявлені при отриманні дозволу на відкриття

училища, порушували графік роботи, не дотримувалися режиму дня, до викладання допускалися вчителі, які не мали відповідних свідоцтв. Для того, щоб усунути певні порушення в сфері приватної освіти, попечителем Київського навчального округу у 1898 р. нормативним документом «Про дотримання утримувачами приватних єврейських училищ законів та розпоряджень, що стосуються зазначених училищ» було дано розпорядження провести роз'яснювальну роботу серед засновників єврейських приватних училищ. Наголошувалося, що з тих, хто порушує законодавчі норми, буде стягнуто штраф, а в разі повторного порушення вони підлягатимуть суду [5, с. 410].

Істотне зростання приватних навчальних закладів в Єлисаветградському повіті Херсонської губернії було відзначене з наприкінці XIX ст. Так, у Єлисаветграді було засновано низку приватних навчальних закладів. Ці заклади створювалися з різною метою – в комерційних цілях, задля благодійності або для реалізації новаторських ідей та певною мірою задовольняли освітні потреби населення. У краї функціонувала розгалужена система шкіл для євреїв. Зауважимо, що єврейське населення Єлисаветградщини було одним із найактивніших в освітній сфері, активність якого упродовж XIX – початку XX ст. виявлялася у створенні різних типів шкіл (хедерів, Талмуд-тор, професійних навчальних закладів) [7].

Отже, в розвитку приватних навчальних закладів наприкінці XIX століття спостерігається тенденція підтримки приватної освіти з одночасним посиленням контролю за її діяльністю з боку держави за допомогою законодавства та контролюючих органів. Зокрема держава пішла на певні поступки щодо надання приватним закладам статусу державних. Урядова підтримка приватних закладів знайшла вияв через надання матеріальної допомоги кращим з них. Учні приватних закладів отримали певні пільги щодо відбування військової повинності, вступу до університету, вчителі – право на нагороди тощо. Водночас держава тримала під жорстким контролем шкільну приватну освіту через прийняття різних нормативних документів, що регулювали функціонування приватних закладів освіти. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у дослідженні особливостей функціонування різних типів навчальних закладів приватного спрямування в різні історичні періоди.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Лаурсон А. М. Частные учебные заведения ведомства Министерства народного просвещения : собрание ныне действующих законоположений и распоряжений о частных учебных заведениях и домашнем обучении. СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1912. 338 с.

2. Обзор деятельности Министерства Народного Просвещения за 1879, 1880 и 1881 года. *Журнал Министерства Народного Просвещения*. 1887. Ч. 254. С. 62–156.

3. Про видання циркулярів по Волинській області, 1892. *Центральний державний історичний архів України, м. Київ*. Ф. 707. Управління Київського учбового округу. Оп. 159. Спр. 68. 268 арк.

4. Роечко С. О. Розвиток шкільної приватної освіти в Україні (XIX – початок XX століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Умань, 2014. 292 с.

5. Роечко С. О. Роль приватних навчальних закладів розвитку освіти євреїв (XIX – початок XX століття). *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : ЦДУ ім. В. Винниченка, 2023. Вип. 209. С. 407–412.

6. Свод законоположений и распоряжений о частных училищах и домашнем обучении / сост. А. А. Луцкевич. К. : Типография И. Крыжановского и В. Авдюшенко. 1901. 368 с.

7. Філоненко О. В., Акімкін О. М. Розвиток приватної освіти на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття): монографія. Дніпро: Середняк Т. К., 2022. 256 с.

8. Щодо питань застосування ст. ст. 1472 та 1694 Зведення Законів. Т. XI. Ч. II., вид. 1893 р. до навчальних закладів, на утриманні приватних осіб, 1898. *Центральний державний історичний архів України, м. Київ*. Ф. 707. Управління Київського учбового округу. Оп. 159. Спр. 49. 15 арк.

REFERENCES

1. Laurson, A. M. (1912). *Chastnyye uchebnyye zavedeniya vedomstva Ministerstva narodnogo prosveshcheniya : sobraniye nyne deystvuyushchikh zakonopolozheniy i rasporyazheniy o chastnykh uchebnykh zavedeniyakh i domashnem obuchenii* [Private educational institutions of the Ministry of Public Education: a collection of currently valid laws and regulations on private educational institutions and home education]. SPb. : Tip. M. M. Stasyulevicha. 338 s.

2. *Obzor deyatelnosti Ministerstva Narodnogo Prosveshcheniya za 1879, 1880 i 1881 goda (1887)* [Review of the activities of the Ministry of Public Education for 1879, 1880 and 1881]. *Zhurnal Ministerstva Narodnogo Prosveshcheniya*. CH. 254. S. 62–156.

3. *Pro vydannya tsyrkulyariv po Volyns'kiy oblasti, 1892* [About the publication of circulars in the Volyn region, 1892]. *Tsentrал'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv*. F. 707. *Upravlinnya Kyuyivs'koho uchbovoho okruhu*. Op. 159. Spr. 68. 268 ark.

4. Royenko S. O. (2014). *Rozvytok shkil'noyi pryvatnoyi osvity v Ukraini (XIX – pochatok XX stolittya)*» [Development of school private education in Ukraine (XIX – beginning of XX century)]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Uman'. 292 s.

5. Royenko, S. O. (2023). *Roľ pryvatnykh navchal'nykh zakladiv rozvytku osvity yevreyiv (XIX – pochatok XX stolittya)* The role of private educational institutions in the development of Jewish education (XIX – early XX centuries). *Naukovi zapysky. Seriya : Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyu : TSDU im. V. Vynnychenka*. Vyp. 209. S. 407–412.

6. *Svod zakonopolozheniy i rasporyazheniy o chastnykh uchilishchakh i domashnem obuchenii (1901)* [Code of laws and regulations on private schools and home education] / sost. A. A. Lutskevich. K. : Tipografiya I. Kryzhanovskogo i V. Avdyushenko. 368 s

7. Filonenko, O. V., Akimkin, O. M. (2022). *Rozvytok pryvatnoyi osvity na Yelysavethradshchyni (druga polovyna XIX – pochatok XX stolittya)* [The development of private education in the Yelisavetgrad region (second half of the 19th – beginning of the 20th century)]: monohrafiya. Dnipro: Serednyak T. K. 256 s.

8. *Shchodo zastosovannya st. st. 1472 ta 1694 Zvedennya Zakoniv. T. KHI. CH. II., vyd. 1893 r. do navchal'nykh zakladiv, na utrymanni pryvatnykh osob, 1898* [Regarding the application of Art. Art. 1472 and 1694 Collection of Laws. T. XI. Part II., ed. 1893 to educational institutions, supported by private individuals, 1898]. *Tsentrал'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv*. F. 707. *Upravlinnya Kyuyivs'koho uchbovoho okruhu*. Op. 159. Spr. 49. 15 ark.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЄНКО Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наукові інтереси: розвиток приватної освіти, теорія і практика соціальної (соціально-педагогічної) роботи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROIENKO Svitlana Oleksandrivna – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: development of private education, theory and practice of social (social-pedagogical) work.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2023 р.

УДК 78.147.091.33.001.102

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-224-229

АКИМОВА Ольга Вікторівна –

доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

e-mail: sopogov@ukr.net

САПОГОВ Микита Володимирович –

доктор філософії, Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0046-7650>

e-mail: sopogov@ukr.net